

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 18 februari 1927 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om beredande åt väghållningsdistrikt av viss rätt till expropriation för allmän vägs underhåll.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 8, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Pettersson* i Hällbacken hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag, på vad sätt och i vad mån väghållningsdistrikt må äga rätt att för allmän vägs underhåll expropriera erforderliga stenbrott, sand-, grus- eller pinnmotag jämte behövliga upplagsplatser.

Beträffande vad motionären anført till stöd för ifrågavarande hemställen får utskottet hänvisa till motionens innehåll.

Beträffande rätten att å annans mark för väghållningsändamål hämta sand stadgades i 25 kap. 12 § byggningsbalken, att till landsväg finge sand tagas, där sådant närmast finnes. Någon skyldighet att till jordägaren utgiva ersättning för tagandet av ifrågavarande väglagningsämne fanns vid ifrågavarande tidpunkt icke föreskriven. **Historik.** 1734 års lag.

Den i 1734 års lag stadgade ovillkorliga rättigheten för väghållare till sandtäkt å annans mark blev sedermera i vissa avseenden inskränkt.

De bestämmelser, som gällde då vägkommittén den 14 december 1880 gav sitt förslag till väglag, voro ifråga om hämtande av väglagningsämnen å annan mark än kronans allmänningar i huvudsak följande. Sand och grus för väglagning skulle företrädesvis tagas å skog och utmark och finge dessa väglagningsämnen därifrån hämtas utan ersättning. Dessa bestämmelser gällde emellertid icke sten. Om sand och grus icke å skog eller utmark finnes att på lämpligt avstånd tillgå, finge de jämväl tagas å inägor, åkergården, ångar och hagar, men, om verklig skada därigenom tillfogades jordägaren, endast mot skälig ersättning åt honom. Allmän domstol skulle avgöra dithörande frågor. *Vägkommitténs betänkande 1880 och riksdagsbehandlingen av vägfrågan 1887, 1889 och 1891.*

I vägkommitténs förslag till väglag upptogs i 40 § en bestämmelse av följande lydelse:

»Vill någon till vägs underhåll taga sand, grus eller sten å annans ägor, och kan överenskommelse med jordägare icke träffas, äger häradsrätten, då väghållningsskyldig därom väcker talan, efter föregången undersökning bestämma,

huruvida och *varest* nämnda väglagningsämnen tjänligast och till minsta skada för jordägaren må, emot utsatt skälig ersättning, få avhämtas.»

Enligt kommitténs motivering till berörda paragraf skilde sig de sålunda föreslagna bestämmelserna från de dittills gällande huvudsakligast därutinnan, att kommittén utsträckt dels *rättigheten* att å annans ägor taga väglagningsämnen jämväl till sten och dels *skyldigheten* att giva ersättning för väglagningsämnen även till det fall, att de toges å utmark. Grunden till detta kommitténs förslag vore i förra hänseendet den, att det ena väglagningsämnet, efter å olika orter sig företeende förhållanden, kunde vara lika behöfligt och av lika stor betydelse som det andra, och i det senare hänseendet eller för utsträckning av ersättningsskyldigheten jämväl till det fall, att väglagningsämnena toges från skog eller utmark, den, att äganderätten till en grustäkt vore en jorden åtföljande förmån lika väl värd att skyddas som jordägarens rätt till den odlade marken och på många orter, där efterfrågan på grus vore stor men tillgången ringa, av vida större värde än till och med mångdubbla ytmåttet av den bästa åkerjord.

I själva verket innebar vägkommitténs förslag i ämnet jämväl i vissa andra avseenden ändring i vad dittills ansetts vara gällande rätt. Under det att enligt de äldre bestämmelserna jordägaren till sitt fredande från skyldigheten att tåla ifrågavarande intrång måst ådagalägga något »lagligt och gällande hinder» för väglagningsämnenas avhämtande, skulle det enligt kommitténs förslag ankomma på domstolen att — därest frivillig överenskommelse ej träffats — avgöra *huruvida* de väghållningsskyldiga kunde anses berättigade avhämta dylika ämnen å annans mark. Den ursprungligen ovillkorliga rätten till sådan avhämtning hade sålunda i förslaget gjorts *villkorlig* och i varje fall beroende på domstols prövning. Vidare hade skyldigheten att till jordägaren gälda ersättning, vilken skyldighet enligt dåvarande bestämmelser avsett allenast gottgörelse för den skada jordägaren tillskyndats, blivit i kommittéförslaget utsträckt att gälla jämväl för det fall någon skada icke föreläge. Ersättningen var följaktligen — på sätt jämväl framgår av en vid kommitténs betänkande fogad reservation — av kommittén avsedd att utgöra gottgörelse även för det värde sand-, grus- eller stentaget i och för sig kunde hava för jordägaren.

Vad först angår frågan, *huruvida* själva *rättigheten* att å annans mark hämta väglagningsämnen skulle göras ovillkorlig eller om den i varje fall skulle bero på domstols prövning, intog Kungl. Maj: t i de till riksdagarna åren 1887 och 1889 i ämnet avlåtna propositioner en från kommittén avvikande ståndpunkt. Enligt Kungl. Maj: ts förslag skulle, i brist på överenskommelse, domstolen bestämma, *varest* väglagningsämnena finge avhämtas. Däremot tillades domstolen icke någon befogenhet att pröva, *huruvida* dylika ämnen finge tagas eller ej. Hämtandet å annans mark av väglagningsämnen skulle följaktligen i överensstämmelse med stadgandena i 1734 års lag anses utgöra en de väghållningsskyldigas ovillkorliga rättighet. Vid 1891 års riksdag, då väglagstiftningen på grund av enskilda motioner ånyo upptogs till behandling, blev den

uppfattning, som i berörda ämne fått sitt uttryck i Kungl. Maj: ts nyssnämnda förslag, av riksdagen godkänd, och bestämmelse i sådan riktning intogs följaktligen i den då antagna nya väglagen.

Beträffande därefter frågan, huruvida vid väglagningsämnenas avhämtande *ersättningskyldighet* skulle i varje fall åligga de väghållningsskyldiga och ersättning följaktligen utgå oavsett den skada, som kunde tillskyndas jordägaren, blev denna fråga under kommittéförslagets fortsatta behandling inför Kungl. Maj: t och i riksdagen föremål för olika meningar. Ovannämnda av Kungl. Maj: t åren 1887 och 1889 framlagda propositioner överensstämde härutinnan med kommitténs förslag. I fråga härom anmärkte det särskilda utskott, till vilket Kungl. Maj: ts förslag i ämnet vid 1889 års riksdag hänvisats, att då hämtande av väglagningsämnen å utmark ditintills fått ske utan ersättning och sådan avhämtning understundom icke förorsakade någon skada eller skada blott till så ytterligt ringa belopp, att den knappt kunde i penningar mätas, det syntes mindre lämpligt att ändock tillerkänna jordägaren ovillkorlig rätt att *alltid* erhålla ersättning. Därigenom skulle utan tvivel väghållningskostnaden i många fall onödigtvis fördyras, och vissheten att alltid hava rätt till någon ersättning skulle sannolikt göra jordägaren mindre benägen för en på billiga grunder fotad överenskommelse och sålunda framkalla rättegång, vars undvikande i dylika fall vore högeligen att önska. På grund därav föreslog utskottet, att det måtte bero på domstols prövning både *om* och *till vilket belopp* ersättning borde lämnas för väglagningsämnen, som hämtats å annans mark, då vederbörande ej kunde sig därom i godo förena.

När vid riksdagen år 1891 vägfrågan ånyo upptogs inom riksdagen, framhöll lagutskottet att, då ett grustag onekligen måste hava *något*, om ock ringa värde för ägaren av den mark, där detsamma vore beläget, borde följaktligen någon ersättning tillkomma denne. På grund härav förordade utskottet en affattning av ifrågavarande 33 §, som jämväl i nu förevarande avseende nära överensstämde med ovan omförmälda kungl. förslag, och blev utskottets hemställan härutinnan av riksdagen bifallen.

I 1891 års väglag erhöll ifrågavarande 33 § följande lydelse:

1891 års
väglag.

»Å kronans allmänning må sand, grus eller sten till vägs underhåll utan ersättning tagas efter vederbörande skogstjänstemans anvisning.

Vill någon å annan mark taga sand, grus eller sten till vägs underhåll, och kan överenskommelse med jordägaren icke träffas, äger häradsrätten, då väghållningsskyldig därom instämmer talan, bestämma varest nämnda väglagningsämnen tjänligast och till minsta skada för jordägaren må avhämtas samt till vilket belopp ersättning därför skall utgivas.»

Under förarbetena med den revision av 1891 års lag angående väghållningsbesvärets utgörandet på landet, som fick sitt uttryck genom lagen den 20 juni 1905, ifrågasattes beträffande 33 §, huruvida icke den där stadgade procedur med anlitan av häradsrätt för frågans avgörande i brist på överenskom-

1905 års
riksdag.

melse skulle kunna, såsom både långsam och jämförelsevis dyrbar samt även eljest mindre lämplig befunnen, utbytas emot ett enklare och mera summariskt förfarande, exempelvis så, att frågans prövning överlätes åt gode män. Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 18 december 1903 av upprättat förslag angående berörda lagrevision anförde vederbörande departementschef angående det ifrågasatta ändrade förfarande i berörda avseende följande.

»Utan att bestrida, att vissa fördelar skulle kunna genom ett sådant förfarande vinnas, har jag emellertid icke funnit skäl att nu upptaga något förslag därom. Frågan om bestämmandet av stället, varest väglagningsämnen tjänligast och till minsta skada för jordägaren må avhämtas, torde icke lämpa sig för obligatoriskt överlåtande åt gode mäns prövning. Att återigen till gode män hänvisa endast ersättningsfrågan, som väl i de flesta fall bör kunna av domstol i sammanhang med den förra frågan lättast avgöras, vore att onödigtvis inveckla förfarandet och betunga parterna med kostnader. I varje fall synes det ej väl förenligt med vår rättsuppfattning att, vid tvist, förmena parterna att för dess slitande påkalla domstols prövning; och om alltså gode männen beslut i dessa frågor skulle få hos domstol klandras, vore med förändringen föga vunnet. För övrigt står det parterna fritt att, om de därom åsämjas, anlita skiljemän för såväl den ena som den andra frågan.»

Däremot upptog förslaget beträffande paragrafen i nu avsedda del en ändring, varigenom behörighet att i här åsyftade frågor väcka talan tillerkändes jämväl vägstyrelse, även där den icke vore direkt väghållningsskyldig. »Därigenom kan nämligen», yttrade departementschefen, »vägstyrelsen bliva i tillfälle att vid ny vägdelning få på förhand ordnad den för vägarnas gradering viktiga frågan om vilka sand-, grus- eller stentäkter för de olika vägarnes lagning skola vara att påräkna, ävensom om väglagningsämnenas pris.»

Kungl. Maj:ts förslag till 1905 års riksdag angående ändring i vissa delar av väglagen avfattades i enlighet härmed.

I motion inom andra kammaren föreslogs i åsyftade del av paragrafen sådan ändring, att däri omförmälda frågor skulle få avgöras av vederbörande vägsynemän med rätt för den med deras beslut missnöjde att däremot fullfölja talan genom stämning till häradsrätten.

Det särskilda utskott, som behandlade vägfrågan, yttrade, att det utan tvivel skulle vara fördelaktigt, om något enklare och snabbare förfarande för här avsedda frågor än det nu gällande kunde, utan uppoffrande av nödig säkerhet för parterna, varda i lagen stadgat, men kunde utskottet icke finna annat än att den då gällande föreskriften i ämnet vore att föredraga framför motionärens förslag, vadan utskottet ansåg sig icke kunna förorda bifall till motionen.

Kungl. Maj:ts förslag rörande nu ifrågavarande del av paragrafen godkändes av riksdagen.

Genom lag den 20 juni 1905 erhöi 33 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet följande ännu gällande lydelse:

»Å kronans allmänning må sand, grus eller sten till vägs underhåll utan ersättning tagas efter vederbörande skogstjänstemans anvisning.

Om hämtning av väglagningsämnen från kronans jordbruksdomäner stadgas särskilt.

Vill någon å annan mark taga sand, grus eller sten till vägs underhåll, och kan överenskommelse med jordägaren icke träffas, äger häradsrätten, då väghållningsskyldig eller vägstyrelsen därom instämmer talan, bestämma, varest nämnda väglagningsämnen tjänligast och till minsta skada för jordägaren må avhämtas samt till vilket belopp ersättning därför skall utgivas.»

I sitt den 15 december 1916 avgivna betänkande har 1911 års vägkommission i denna fråga anfört bl. a. följande:

Vid övervägande av frågan om åtgärder för en förbättrad väghållning framställer sig jämväl den viktiga frågan om de anordningar, som böra vidtagas för att bereda vederbörande vägbyggare och väghållare tillgång till erforderlig mängd för ändamålet lämpliga byggnads- och underhållsmaterialier av sand, grus och sten.

Väglagens bestämmelser avse att tillförsäkra väghållningsskyldig eller vederbörande vägstyrelse rätt att för vägs *underhåll* avhämta sand, grus och sten å annans mark. Några bestämmelser om rätt att för *byggande av väg* förfoga över de för ändamålet nödiga, annan tillhöriga byggnadsämnen av dylikt slag förekomma däremot icke i väglagen. Ej heller finnes i väglagen stadgad någon rätt för väghållare att tvångsvis förvärva *äganderätten* till själva fyndigheten eller till den mark, varå densamma befinner sig. För förvärv av sådan äganderätt läser emellertid, åtminstone för det fall att förvärvet avser vägbyggnadsändamål, vanligt expropriationsförfarande kunna anlitas. I detta samband torde jämväl böra påpekas, att hittills gällande stadganden rörande expropriation icke annat än i speciellt angivna undantagsfall medgiva expropriation av nyttjanderätt till fast egendom. Då nu, på sätt ovan framhållits, väglagens ifrågasvarande bestämmelser icke hänföra sig till vägs *byggande*, läser följaktligen, därest någon önskar att för byggnadsändamål å annans mark tillgodogöra sig materialier av berörda slag, annan utväg i brist på överenskommelse icke stå honom till buds än att i den ordning gällande expropriationsförordning stadgar förvärva *äganderätten* till den mark, som kan vara i fråga. Någon möjlighet att för vägs byggande tvångsvis förskaffa sig allenast nyttjanderätt till ifrågasvarande fyndigheter torde således enligt gällande rätt icke föreligga.

Vidkommande därefter frågan om de lämpligaste anordningarna för tryggnad av vederbörandes rätt att för arbeten avseende *underhåll av väg* tillgodogöra sig å annans mark befintliga materialier av sand, grus och sten står jämväl denna fråga i nära samband med expropriationslagstiftningens revision. I förslaget till lag om expropriation upptages bland de i 1 § uppräknade ändamål, för vilka expropriation må medgivas, jämväl »ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose». Om nu i enlighet med kommissionens förslag i väglagen upptages stadgande, att vägunderhållet skall ankomma på landstings- och primärkommunerna, skall följaktligen expropriationsrätt kunna erhållas jämväl för tillgodoseende av bemälda kommuners behov av grus eller dylikt för vägunderhållets räkning. Genom den utvidgning av expropriationsinstitutet, som med den ifrågasatta nya lagen åsyftas, skall denna expropriationsrätt kunna omfatta ej blott förvärv av äganderätt till själva marken utan jämväl avse endast och allenast rätt till väglagningsämnenas avhämtning.

Med anledning av de bestämmelser, vilka sålunda influtit i förslaget till ny expropriationslag, har kommissionen i vad angår hämtning för underhålls-

Vägkommissionens betänkande den 15/12 1916.

ändamål av väglagningsämnen å annan mark än kronans ansett mest praktiskt, att alla bestämmelser härom utsöndras ur väglagen och frågan i stället regleras uteslutande genom den ifrågasatta nya expropriationslagstiftningen. Kommissionen har så mycket hellre ansett sig böra förorda en dylik anordning, som anmärkningar emot den i 33 § väglagen föreskrivna procedur för bestämmande av dels stället för väglagningsämnenas avhämtning och dels ersättningen för desamma med fog torde kunna göras och även vid flera tillfällen framställts. Härtill kommer det önskvärda i att alla till expropriationsinstitutet hörande frågor så långt som möjligt ordnas genom en enda lag. Här emot torde måhända komma att anmärkas, att den nu ifrågasatta anordningen skulle för vederbörande medföra större omgång och ökade kostnader än den nuvarande. Även om så verkligen skulle bliva fallet, torde de befarade olägenheterna icke bliva av mera avskräckande art.

Kommissionen upptog av angivna skäl i sitt förslag till lag angående allmänna vägar på landet icke några bestämmelser angående rätt att för vägbyggnad eller vägunderhåll hämta sand, grus och sten å annans mark.

Expropriationslagstiftningens betänkande den 15/9 1910.

Det av vägkommissionen åberopade betänkandet angående förslag till ny expropriationslag, vilket avgavs den 15 september 1910, innehöll i 1 § följande bestämmelser:

»Prövar Konungen nödigt, att fast egendom skall tagas i anspråk för allmänt gagn, även om ägaren ej samtycker därtill, förordne Konungen, att expropriation må ske, och vare då ägaren pliktig att, i enlighet med vad här nedan sägs, avstå egendomen eller upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt till densamma. Innehar annan än fast egendoms ägare särskild rätt till egendomen, vare lag samma om skyldighet för innehavaren att avstå rättigheten eller underkasta sig inskränkning däri.

Vad nedan stadgas om fast egendom gälla i tillämpliga delar om särskild rätt till sådan egendom.»

Av kommitténs motiv framgår, att med uttrycket särskild rätt till fast egendom åsyftas alla sakrätter utom äganderätten, däremot icke obligatoriska rättigheter.

1917 års expropriationslag.

Vägkommissionens förslag om ifrågavarande bestämmelsers utsöndrande ur väglagen och överförande till expropriationslagen blev emellertid icke förverkligat vid antagande av nu gällande expropriationslagstiftning.

Lagen den 12 maj 1917 om expropriation innehåller i hithörande delar så lydande bestämmelser:

1 §.

Fastighet, som tillhör annan än kronan, må tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen prövar det nödigt:

2. för allmän väg på landet eller i stad, järnväg eller spårväg för allmän trafik, bro, hamn, lastningsplats, kanal eller annan farled, flottled, telegraf eller telefonanläggning eller annan anläggning för den allmänna samfärdsels främjande;

4. för ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose;

6. för annat ändamål, som är jämförligt med något under 1., 2., 3., 4. eller 5. angivet och äger väsentlig betydelse för det allmänna;

Särskild rätt, som i avseende å fastighet tillkommer annan än kronan, må ock exproprieras, om Konungen prövar det nödigt för ändamål, som nu är sagt; och må expropriation enligt Konungens förordnande jämväl äga rum för upphävande av särskild rätt till område, som är avsatt till nationalpark.

2 §.

Ägare av fastighet, i avseende varå rätt till expropriation meddelats, vare pliktig att, enligt vad i denna lag stadgas och Konungen i förordnandet om expropriation föreskrivit, avstå fastigheten eller upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt till densamma.

Bestämmelsen i 33 § i väglagen kvarstår alltjämt i sin ovan nämnda lydelse.

Enligt vad utskottet inhämtat i vederbörande statsdepartement har sedan tillkomsten av gällande expropriationslag allenast ett expropriationsärende av ifrågavarande slag dragits under Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet vill här nedan lämna en kortfattad redogörelse för ifrågavarande ärende.

*Behandlingen
hos Kungl.
Maj:t av visst
expropria-
tionsärende.*

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 februari 1924 anhöll Svartlösa härads vägstyrelse om rätt till expropriation av ett ungefär 10,000 kvm. stort område av lägenheten Malmbrogård nr 1 i Grödinge socken, Stockholms län.

I yttrande över ansökningen bestredo fastighetens ägare bifall till densamma på vissa angivna skäl.

Yttranden inhämtades jämväl från länsstyrelsen i Stockholms län, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt justitiekanslersämbetet.

Länsstyrelsen anförde i ärendet följande. I Svartlösa härads väghållningsdistrikt vore från och med den 1 januari 1924 samtliga allmänna vägar övertagna till underhåll medelst vägkassan. Ansökningen avsåge att tillgodose behov av väglagningsämne, som vägstyrelsen hade att fylla för fullgörande av den vägstyrelsen sålunda påvilande väghållningsskyldighet. Enligt 1 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation kunde visserligen fastighet tagas i anspråk genom expropriation för anläggning av allmän väg, men där nämndes icke något, som häntydde på, att förhållandet skulle vara detsamma, då det gällde anskaffande av väglagningsämne. Detta torde hava sin förklaring däri, att hämtande av väglagningsämne från en fastighet endast innebure utnyttjande av en å fastigheten befintlig naturprodukt, vilket kunde ske utan att äganderätten till fastigheten rubbades. Däremot lämnades i 33 § lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet anvisning rörande tillvägagångssättet för det fall, att väghållare önskade å annans mark taga väglagningsämne och överenskommelse icke kunde träffas med jordägaren. I sådant fall hade

väghållaren att instämma sin talan till häradsrätten i orten; och hade häradsrätten att bestämma varest väglagningsämnen tjänligast och till minsta skada för jordägaren finge avhämtas samt till vilket belopp ersättning därför skulle utgivas. Länsstyrelsen ansåge följaktligen att expropriation för det i ansökningen avsedda ändamål icke kunde beviljas och att ansökningen icke borde i vidare mån till prövning upptagas. Skulle emellertid ansökningen upptagas till saklig prövning ville länsstyrelsen, under hänvisning till bl. a. vad jordägarna anfört och åberopat, hemställa att ansökningen icke måtte bifallas.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställde, under hänvisning till vad länsstyrelsen erinrat med avseende på sättet för talans förande i här ifrågavarande angelägenhet, att ärendet icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Justitiekanslersämbetet avgav följande utlåtande:

»Redan under förra hälften av 1800-talet hade lagstiftningen kommit att intaga den ståndpunkten, att, medan fråga om upplåtelse av mark till väg avgjordes i administrativ ordning, så tillhörde det domstol att avgöra fråga, huru behovet av väglagningsämnen skulle lämpligast tillgodoses. Angående grunden till detta olika behandlingssätt torde vara svårt att numera yttra sig; men uteslutet är icke att den åtminstone delvis är att söka däri, att frågan om väglagningsämnen ofta kan invalvera en tvist mellan olika jordägare inbördes.

Den uppdragna olikheten bibehölls även i fortsättningen. 1866 års expropriationsförordning gjorde i detta stycke ingen ändring; ej heller 1891 års väglag. I det betänkande, som ligger till grund för sist nämnda lag och dess § 33, utsades tvärtom tydligt, att frågor om tillgodoseende av behovet av väglagningsämnen skulle alltfört tillhöra domstols avgörande.

Det återstår då att pröva, huruvida den hävdvunna ordningen blivit ändrad genom nya expropriationslagen av år 1917.

Härvid faller genast i ögonen, att medan 1845 och 1866 års expropriationsförordning medgavo expropriation av jord för att *begagnas till* allmän väg, så medger 1917 års lag i 1 § 2) expropriation för *allmän väg*, varjämte såväl 1 § 4) och 1 § 6) som 2 § äro så allmänt hållna, att de väl i och för sig synas medgiva expropriation för erhållande av väglagningsämnen. Ja, den kommitté, vars förslag legat till grund för 1917 års lag, angav uttryckligen, att kommittén såsom möjligt objekt för expropriation tänkte sig alla de rättigheter, som omförmälas i 1 kap. 7 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom; och bland dessa återfinnes rättighet att taga grus m. m.

Å andra sidan har dock varken år 1917 eller sedermera ändrats den i 33 § väglagen uttryckligen fastslagna bestämmelsen, att domstol skall pröva frågor om tillgodoseende av behov av väglagningsämnen. Och vid sådant förhållande synes icke vara riktigt att frångå denna ordning blott därför, att 1917 års lag medger en ganska vidsträckt tolkning i fråga om de ändamål, för vilka expropriation får av Eders Kungl. Maj:t medgivas.

Skulle emellertid någon tvekan härvidlag återstå, tillåter sig justitiekanslersämbetet framhålla, att 1917 års lag icke medger expropriation för något som helst ändamål, med mindre denna väg prövas *nödig* för ändamålets vinnande (se § 1). Och expropriation kan väl näppeligen anses nödig, där annan gällande lag medger ändamålets vinnande på en helt annan väg.

Åtminstone icke förr än sist nämnda väg visats vara icke framkomlig. Men icke ens något påstående därom föreligger i remitterade ärendet.

Justitiekanslersämbetet anser därför remitterade framställningen böra lämnas utan bifall.»

Kungl. Maj: t meddelade den 7 november 1924 följande beslut i ärendet: Med hänsyn till stadgandet i 33 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, sådant detsamma lydde enligt lagen den 20 juni 1905, funne *Kungl. Maj: t* ansökningen icke föranleda någon *Kungl. Maj: ts* åtgärd.

I motionen göres gällande, att 1917 års lag om expropriation icke skulle medgiva möjlighet att för upptagande av grustag eller för upplagsplats o. d. tvångsvis taga i anspråk enskild tillhörig fastighet, om detta prövas nödigt för redan anlagd vägs behov. Utskottet.

Vid en dylik tolkning synes emellertid motionären ej till fullo hava uppskattat den vidsträckta rätt att för allmänt behov taga fastighet i anspråk, som nu gällande expropriationslag medgiver enligt 1 § 4 och 6 mom. jämförda med 2 §.

Stadgandet i 33 § i lagen om väghållningsbesvärets utgörande på landet, vilken bestämmelse gällde redan vid tillkomsten av 1917 års expropriationslag, synes i detta sammanhang vara av betydelse endast i så måtto, att i de fall, då den där anvisade anordningen prövas vara tillfyllest för vinnande av sådant allmänt ändamål, varom här är fråga, det icke blir nödigt att tillgripa expropriationsförfarande och expropriation till följd härav ej kan äga rum.

Utskottet finner därför icke anledning att tillstyrka den av motionären begärda utredningen och får alltså hemställa,

att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 18 februari 1927.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, von Sydow, von Stockenström, Sigfrid Hansson, greve Spens, Berglund, Sundberg** och *Luterkort*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Öberg, Ödström,* Johanson* i Hallagården, *Ros, Johansson* i Sollefteå, *Olovson* i Västerås och *Pettersson* i Hällbacken.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Luterkort*, *Olovson* i Västerås och *Pettersson* i Hällbacken, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Då det för utskottet gällt att taga ståndpunkt till förevarande motion, har utskottet haft att överväga *dels* frågan, huruvida för närvarande i praktiken inom olika delar av landet svårigheter yppats för enskilda eller myndigheter, vilka bära ansvaret för allmänna vägars underhåll, att för skäliga kostnader anskaffa för vägunderhållet erforderligt material ävensom upplagsplatser, *dels ock* spörsmålet om och på vad sätt gällande lagstiftning öppnar möjlighet för väghållarna att i fall, då uppgörelse ej kan träffas, tvångsvis förvärva — med ägande- eller nyttjanderätt — väglagningsmaterial och upplagsplatser.

Vidkommande den första frågan anser sig utskottet kunna på grund av inom utskottet vunnit upplysning och vad härom eljest kunnat av utskottet inhämtas vitsorda, att, såsom motionären gjort gällande, det icke så sällan visat sig, att hinder möter för väghållningsbesvärets utgörande därutinnan, att godvillig uppgörelse icke kan träffas med jordägare om inköp av grus eller annat väglagningsämne och att till följd härav väghållarna få vidkännas drygare kostnader för fullgörandet av sina ifrågavarande skyldigheter än som eljest skäligen borde vara av omständigheterna betingade. Att ett sådant förhållande jämväl kan komma att mer eller mindre menligt inverka på sättet för vägunderhålningens fullgörande och sålunda även på vägväsendets i landet beskaffenhet i allmänhet, anser utskottet ligga i öppen dag.

Vidkommande det *andra* av ovannämnda båda spörsmål är det för utskottet givetvis svårt att lämna ett uttömmande och till riktigheten opåtalbart svar.

Utav den utredning utskottet härovan lämnat för tillkomsten och innebörden av gällande lagstiftning om väghållarna tillkommande rätt att, emot jordägarer bestridande, komma i åtnjutande av väglagningsämne synes en fullt bestämd slutsats icke kunna dragas ifråga om 1917 års expropriationslags tillämplighet i förevarande hänseende.

Särskilt torde emellertid härutinnan böra uppmärksammas det i samma utredning ofta berörda förhållande, att 33 § i gällande lag om väghållningsbesvärets utgörande på landet otvivelaktigt lämnar en anvisning rörande tillvägagångssättet för det fall, att väghållare önskar å annans mark taga väglagningsämne och överenskommelse icke kunnat träffas med jordägaren. Ifråga om nämnda förhållanden har, såsom utredningen utvisar, justitiekanslersämbetet t. o. m. ansett, att detsamma medförde, att expropriation för sådant ändamål, som berördes i 33 § 3 stycket väglagen, lagligen icke kunde ifrågakomma, enär en väsentlig förutsättning för *varje* expropriation, nämligen att den pro-

vades vara *nödig* för ändamålets vinnande, icke vore tillfinnandes, så länge nämnda stadgande i väglagen ännu ägde gällande kraft.

Men även om man icke tillgriper en fullt så sträng lagtolkning som justitiekanslersämbetet, synes, såsom av myndigheternas (länsstyrelsen i Stockholms län och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen) utlåtanden uti det av utskottet refererade expropriationsärendet framgår, icke ringa oklarhet kvarstå beträffande expropriationslagens tillämplighet uti ifrågavarande fall.

Anmärkas bör i detta sammanhang måhända även, att, såsom utskottet i historiken framhållit, vägkommissionens på sin tid väckta förslag om utsondrande ur väglagen av alla bestämmelser angående hämtning för underhållsändamål å annans mark än kronans och desammas överförande till expropriationslagen icke förverkligades vid antagande av nu gällande expropriationslagstiftning.

Vid nu angivna förhållanden har utskottet ansett det i förevarande motion framställda utredningsyrkande vara av beskaffenhet att böra av riksdagen understödjas.

Frågan om åstadkommande av ett ur alla synpunkter rationellt vägunderhåll hör till de allmänna spörsmål, vilka för allt bredare lager av landets befolkning erhållit vital betydelse. Särskilt har detta blivit förhållandet efter det utvecklingen påskyndats i en länge önskad riktning, nämligen mot vägdistriktens övertagande av jämväl det förut de enskilda väghållarna åvilande vägunderhållet.

Det synes utskottet uppenbart, att, i den mån väghållningsbesväret i vidare mån än hittills varit fallet får prägeln av kommunal och statlig angelägenhet. full klarhet vinnes om innebörden av de rättsliga bestämmelser, vilka redan kunna tillämpas vid väghållningsbesvärets fullgörande, samt angående de ändringar eller förbättringar därutinnan, vilka må anses påkallade av den på området fortskridande utvecklingen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag på vad sätt och i vad mån väghållningsdistrikt må äga rätt att för allmän vägs underhåll förvärva erforderliga stenbrott, sand-, grus- eller pinnmotag jämte behöfliga upp-lagsplatser.